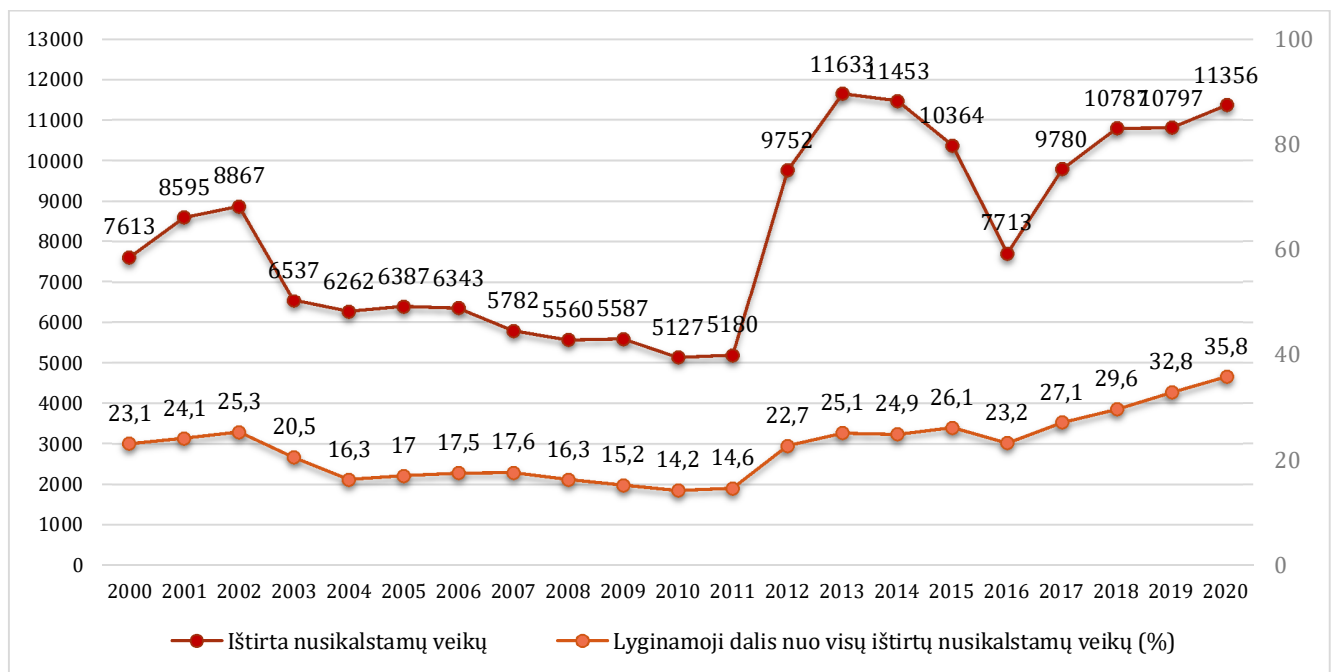

2005-2020 m. statistinių duomenų apie neblaivių asmenų padaromas nusikalstamas veikas ir jų sukeltus kelių eismo įvykius analizė

1. Informacija apie nusikalstamas veikas, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys

Remiantis Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) duomenimis, 2020 m. Lietuvoje buvo ištirta 11356 nusikalstamos veikos, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys.

Lyginant pastarųjų dešimtmečių statistinius duomenis, matyti kelios tendencijos. Pirma, mažėjimo tendencija – 2011 m., palyginti su 2000 m., nusikalstamų veikų, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys, sumažėjo nuo 7613 iki 5180, t. y. 32 proc. (žr. 1 pav.). Per tą patį laikotarpį nuo 23,1 proc. iki 14,6 proc. sumažėjo neblaivių asmenų padaromų nusikalstamų veikų dalis palyginus su visų ištirtų nusikalstamų veikų atvejais.

1 pav. Ištirtos nusikalstamos veikos, kurias padarę įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys (2000 – 2020 m.)

Antra tendencija, kad nuo 2012 m. ištirtų neblaivių asmenų padarytų nusikalstamų veikų skaičius labai smarkiai skiriasi nuo ankstesnių metų statistinių duomenų. Pokytis toks didelis, kad negalima korektiškai palyginti 2012–2020 m. duomenų su iki tol buvusiais. Tokį staigų pokytį lėmė 2011 m. pabaigoje įsigaliojęs Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Dėl šios priežasties nuo 2012 m. labai išaugo užregistruotų, taip pat ir ištirtų nusikalstamų veikų pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus

sveikatos sutrikdymas“), šiek tiek mažiau – pagal BK 145 str. („Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą“) skaičius. Visa tai rodo, kokią didelę įtaką baudžiamųjų įstatymų pokyčiai turi nusikalstamumo statistikai. Kita vertus, tai atskleidė ir ypač didelį smurto artimoje aplinkoje latentįškumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2016 m. pasikeitė pagrindinių statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarka. Statistinis rodiklis „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojamas pagal ikiteisminio tyrimo dėl padarytų nusikalstamų veikų pradėjimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas ataskaitose buvo skaičiuojami pagal duomenų apie pradėtus ikiteisminius tyrimus dėl nusikalstamų veikų įrašymo į Registro duomenų bazę datą. Statistinis rodiklis „Ištirtų nusikalstamų veikų skaičius“ skaičiuojamas pagal procesinio sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos priėmimo datą. Pagal anksčiau galiojusią statistinių rodiklių apskaičiavimo tvarką duomenys apie ištirtas nusikalstamas veikas buvo skaičiuojami pagal duomenų apie priimtą procesinį sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pabaigos įrašymo į Registro duomenų bazę datą. Pasikeitus skaičiavimo tvarkai tik su išlyga galima lyginti 2016–2020 m. su ankstesnių metų užregistruotų ir ištirtų nusikalstamų veikų statistinius rodiklius.

Tikėtina, kad statistiniams duomenims įtakos turėjo Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo 2020 m. kovo 14 d. (Nr. 207), galiojęs iki 2020 m. birželio 17d. bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo 2020 m. lapkričio 4 d. (Nr. 1226), kuris galiojo iki 2021 m. liepos 1 d.

2020 m. neblaivūs asmenys įtariami padarę 35,8 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų. Ankstesniu laikotarpiu (iki 2011 m.) buvo stebima mažėjimo tendencija, pvz., 2010 m. neblaivūs asmenys padarė tik 14,2 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų, bet nuo 2012 matoma didėjimo tendencija. Nuo 2012 iki 2017 m. neblaivūs asmenys buvo įtariami padarę beveik ketvirtadalį visų ištirtų nusikalstamų veikų, o 2018 – 2020 m. jau apie trečdalį. Didžioji dalis (4079, t. y. 35,9 proc.) visų 2020 m. ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariami (kaltinami) neblaivūs asmenys, buvo pagal BK 140 str. („Fizinio skausmo sukėlimas ir nežymus sveikatos sutrikdymas“). Ketvirtadalį (2801, t. y. 24,7 proc.) visų 2020 m. ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariami (kaltinami) neblaivūs asmenys, buvo pagal BK 281 str. 1ž. („Transporto priemonių vairavimas kai vairuoja neblaivus asmuo“).

Kitos nusikalstamos veikos, kurių padarymu įtariami neblaivūs asmenys, taip pat yra smurtinio pobūdžio: 205, arba 1,8 proc., visų ištirtų atvejų sudarė grasinimai nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, 410, arba 3,6 proc., – nesunkūs sveikatos sutrikdymai, 75 (0,7 proc.) – sunkūs sveikatos sutrikdymai ir 52 (0,5 proc.) – nužudymai. Nuo 2012 m. mažėjo tam tikrų turinio pobūdžio nusikalstamų veikų lyginamoji dalis, pvz., 2020 m. ištirtos 435 vagystės, 91 plėšimas (žr. 1 lentelę).

2020 m., palyginti su 2005 m., sumažėjo daugelis nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariami (kaltinami) neblaivūs asmenys. Analizuojant pastarųjų penkiolikos metų statistinius duomenis, didžiausios užregistruotų veikų mažėjimo tendencijos matyti nužudymų, seksualinių prievartavimų, vagysčių ir plėšimo atvejais. 2020 m. buvo ištirti 52 nužudymai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 78,3 proc.), 75 sunkūs sveikatos sutrikdymai (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 56,1 proc.), 19 išžaginimų (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 81,7 proc.), 13 seksualinių prievartavimų (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo net 87,1 proc.), 91 plėšimas (palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 84,2 proc.). Atkreiptinas dėmesys, kad plėšimų atvejis yra ypatingas tuo, jog beveik visu tiriamuoju laikotarpiu, išskyrus 2013 m. ir 2020 m., nuolat mažėjo

Be jau aptartų teigiamų lyginamojo laikotarpio tendencijų, matyti ir kelios neigiamos, kurios sietinos su pasikeitusiu teisiniu reglamentavimu. 2017 m. kriminalizavus veiką, kai vairavimas, vairuotojui esant daugiau negu 1,5 promilės girtumo, užtraukia baudžiamąją atsakomybę, 2018 m. palyginti su 2005 m., nuo 403 iki 3133, t. y. beveik 8 kartus išaugo kelių transporto eismo saugumo taisyklių pažeidimų. Pažymėtina, kad 2019 m. Baudžiamasis kodeksas papildomas 281¹ straipsniu “Transporto priemonių vairavimas, kai vairuoja neblaivus asmuo”. Šis straipsnis numato atsakomybę vairuotojui, kuriam nustatytas 1,51 ir daugiau promilės neblaivumas, taip pat tas, kas mokė praktinio vairavimo, būdamas neblaivus ir kuriam nustatytas 1,51 ir daugiau promilės neblaivumas, taip pat tas, kuris vengė neblaivumo patikrinimo, kai jam buvo nustatyta neblaivumo požymių arba vartojo alkoholio po eismo įvykio. Šių nusikalstamų veikų 2019 m. ištirta 3134, o 2020 m. 4519.

2005 – 2020 m. laikotarpyje augimo tendencijos matyti ir šiais atvejais: minėtu laikotarpiu nuo 397 iki 4079, t. y. daugiau nei 10 kartų, padaugėjo fizinio skausmo sukėlimo ir nežymaus sveikatos sutrikdymo atvejų, o nuo 106 iki 205, t. y. beveik 2 kartus, padaugėjo grasinimų nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą atvejų. Šis augimas siejamas su 2011 m. gruodžio mėn. įsigaliojusia Apsaugos nuo smurto artimojoje aplinkoje įstatymu.

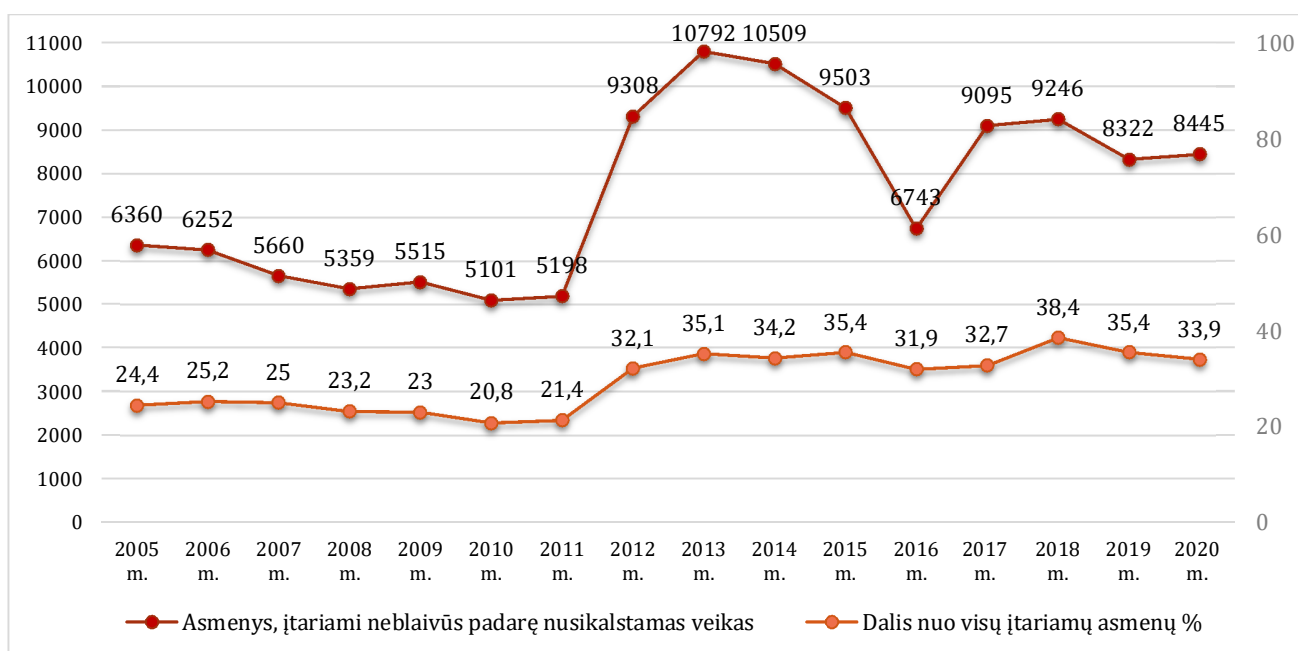
1166 (12,1 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų, kurias padarė įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys) nusikalstamos veikos buvo padarytos viešose vietose (žr. 2 lentelę). Iš šių veikų 277 nusikalstamos veikos, arba 23,8 proc., padarytos gatvėse. Lyginant su 2005 m. duomenimis, matyti, kad nuo pusės iki ketvirtadali sumažėjo gatvėse padaromų nusikalstamų veikų lyginamoji dalis (nuo visų, kurias neblaivūs asmenys įtariamai (kaltinami) padarę viešose vietose).

2 lentelė. Ištirtos nusikalstamos veikos, kurias viešose vietose padarė įtariamai (kaltinami) neblaivūs asmenys (2005–2020 m.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Viešose vietose	1913	2186	1886	1813	1769	1503	1606	1987	2046	1836	1711
Iš jų gatvėse	949	912	821	748	636	484	524	582	596	568	468
				2016	2017	2018	2019	2020			
Viešose vietose				1301	1229	1283	1180	1166			
Iš jų gatvėse				350	305	313	285	277			

2. Informacija apie neblaivius asmenis, įtariamus (kaltinamus) padarius nusikalstamas veikas

Remiantis NVŽR duomenimis, 2020 m. Lietuvoje 8445 asmenys buvo įtarti (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas būdami neblaivūs, t. y. net 33,9 proc. visų įtariamų (kaltinamų) asmenų. Lyginant pastarųjų penkiolikos metų statistinius duomenis, matyti kelios tendencijos. Pirmoji – tai laikotarpis iki 2011 m., kai mažėjo asmenų, kurie įtariamai neblaivūs padarę nusikalstamas veikas, skaičius. Antroji – nuo 2012 m., kai matomas staigus augimas, kuris siejamas su 2011 m. pabaigoje įsigaliojusi Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo taikymu, trečioji – susijusi su 2017 m. atsiradus baudžiamajai atsakomybei už vairavimą, vairuotojui esant daugiau nei 1,5 promilės girtumo (žr. 2 pav.).

2 pav. Asmenys, įtariamai (kaltinami) neblaivūs padarę nusikalstamas veikas (2005–2020 m.)

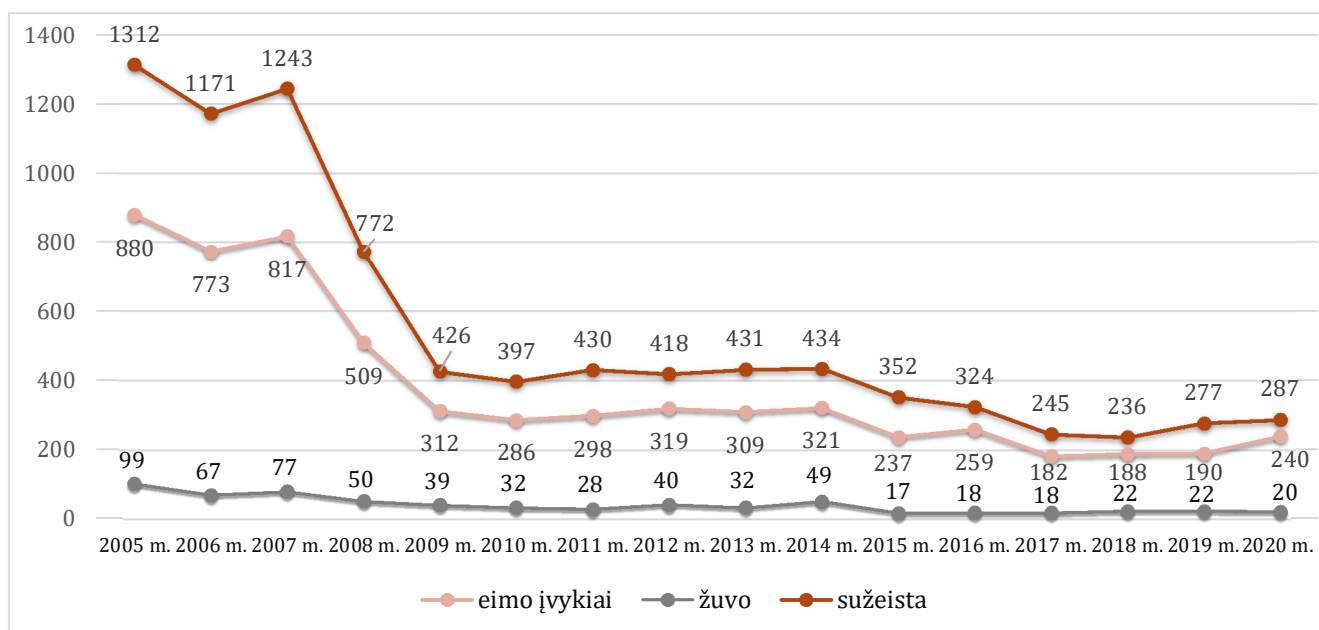
2020 m. nustatyti 7677 (90,9 proc.) vyrai ir 768 (9,1 proc.) moterys, įtariamai (kaltinami) neblaivūs padarę nusikalstamas veikas. Atkreiptinas dėmesys, kad vyrai santykinai dažniau padaro nusikalstamas veikas būdami neblaivūs – apskritai vyrai sudaro 88,7 proc. visų įtariamųjų (kaltinamųjų), atitinkamai moterys – 11,3 proc.

Lyginant pastarųjų penkiolikos metų statistinius duomenis, matyti, kad lyginamuoju laikotarpiu beveik nepakito santykis tarp lyčių. Labai nedidelių svyravimų tiriamuoju laikotarpiu pastebėta ir skirtingose įtariamųjų (kaltinamųjų) amžiaus grupėse. Išimtis 2012 ir 2013 m., kai išaugo vyresnių nei 30 metų ir atitinkamai sumažėjo jaunesnių nei 29 metų ir nepilnamečių dalis, pvz., beveik pusė 2011 m. nustatytų asmenų buvo 18–29 metų, o 2013 m. jie sudarė šiek tiek daugiau nei trečdalį. 2020 m. nustatyti 124 (1,5 proc.) 14–17 metų nepilnamečiai, 2032 (24,1 proc.) įtariamieji buvo 18–29 metų, 2775 (32,9 proc.) – 30–39 metų, 1984 (23,5 proc.) – 40–49 metų, 1411 (16,7 proc.) – 50–59 metų, kiti 619 (7,3 proc.) – vyresni nei 60 metų.

2020 m. nustatyti 2555 asmenys, kurie nusikalstamos veikos padarymo metu nedirbo, nesimokė arba elgetavo. Palyginti su 2005 m., ši įtariamųjų (kaltinamųjų) dalis pamažu mažėjo – 2005 m. jie sudarė 55,3 proc., 2015 m. – 36,4 proc., 2016 m. išaugo iki 41,3 proc., 2017 m. buvo 39 proc., 2018 m. – 34,4 proc., 2019 m. – 32,4 proc., o 2020 m. – 30,3 proc. 2020 m. nustatyti 275 asmenys (3,3 proc.) įtariamai (kaltinami) padarę nusikalstamas veikas veikdami bendrininkų grupėje.

3. Informacija apie kelių eismo įvykius kilusius dėl neblaivių vairuotojų kaltės

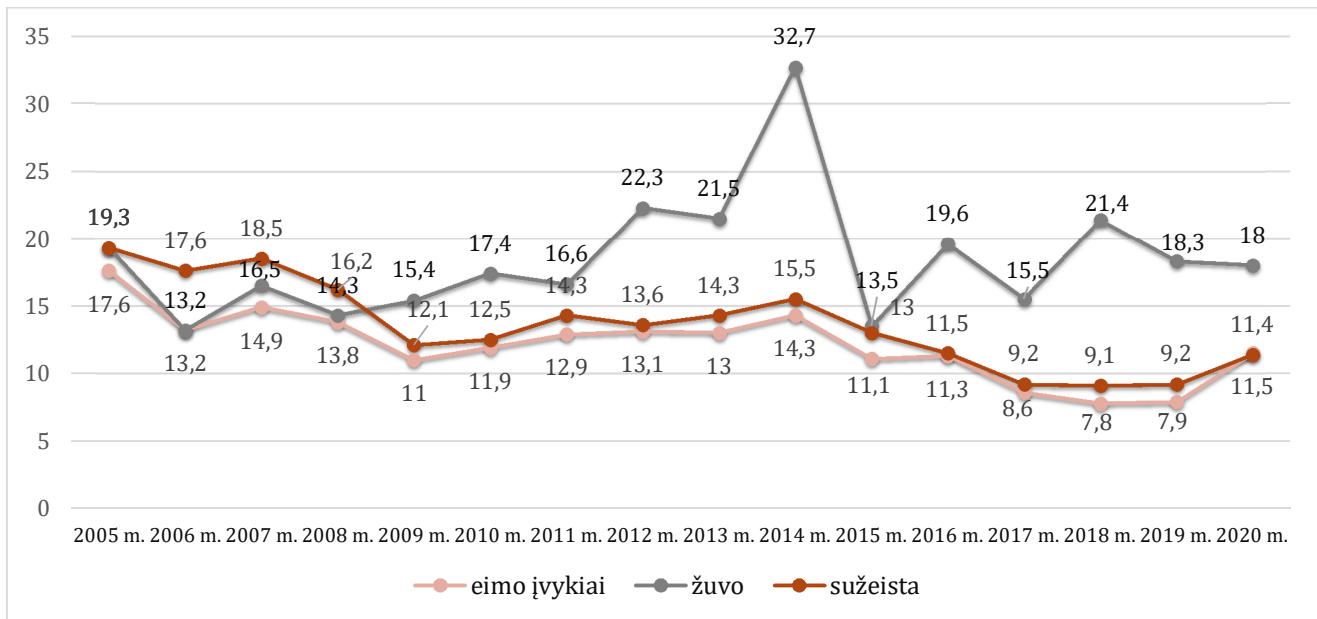
2020 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvyko 240 eismo įvykių (t. y. 11,5 proc. visų eismo įvykių kilusių dėl vairuotojų kaltės), jų metu žuvo 20 žmonių (t. y. 18 proc. visų žuvusiųjų), dar 287 žmonės (t. y. 11,4 proc. visų sužeistųjų) buvo sužeisti (žr. 3.6. pav.). Lyginant pastarųjų penkiolikos metų statistinius duomenis, matyti akivaizdžios teigiamos tendencijos – nuo 2005 m. dėl neblaivių vairuotojų kaltės įvykusių eismo įvykių sumažėjo net 72,7 proc., jų metu žuvusiųjų – net 79,8 proc., o sužeistųjų – net 78,1 proc.

3 pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilę eismo įvykiai, jų metu žuvę ir sužeisti žmonės (2005–2020 m.)

Analizuojant pastarųjų dešimtmečių tendencijas, matyti, kad šioje srityje svarbūs 2007–2008 m. Iki 2007 m. minėti rodikliai, susiję su eismo įvykiais, kilusiais dėl neblaivių vairuotojų kaltės, blogėjo. Nuo 2008 m. visi eismo saugumo rodikliai pradėjo gerėti. Tikėtina, kad tam turėjo įtakos socialinės reklamos kampanijos „Karas keliuose“, parodančios neblaivių vairuotojų sukeltų eismo įvykių padarinius.

Kitas svarbus dalykas – visuomenėje vyrauja nuomonė, kad pagrindiniai eismo įvykių kaltininkai yra neblaivūs vairuotojai. Išanalizavus pastarųjų penkiolikos metų duomenis, matyti, kad šis teiginys yra klaidingas. 2020 m. neblaivūs vairuotojai sukėlė tik 11,5 proc. visų dėl vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių. Tačiau jų sukeltų eismo įvykių pasekmės kiekvienais metais vis sunkesnės: dėl neblaivių vairuotojų kaltės 2012 m. žuvo 22,3 proc., 2013 m. – 21,5, o 2014 m. – net 32,7 proc. žmonių (žr. 4 pav.). Tiriamuoju laikotarpiu buvo teigiamų tendencijų, pvz., 2015 m. šis rodiklis smarkiai nukrito iki 13,5 proc.

4 pav. Dėl neblaivių vairuotojų kaltės kilusių eismo įvykių ir jų metu nukentėjusių dalis, (2005–2020 m.) proc.

Lyginant pastarųjų penkiolikos metų duomenis, matyti dar kelios teigiamos tendencijos: nuo 17,6 iki 11,5 proc. sumažėjo eismo įvykių, kilusių dėl neblaivių vairuotojų kaltės, dalis, palyginti su visais dėl vairuotojų kaltės kilusiais eismo įvykiais, ir nuo 19,3 iki 11,4 proc. sumažėjo sužeistų asmenų dalis, palyginti su visais nukentėjusiais asmenimis. Vis tik pastebimo teigiamo poslinkio žuvusiųjų atveju nėra: 2015 m. šis rodiklis buvo 13,5 proc., o 2020 m. – 18 proc. Žinoma, dėl neblaivių vairuotojų kaltės kyla nemažai eismo įvykių ir jų metu žūva ar sužalojama daug žmonių, tačiau neblaivūs vairuotojai nėra pagrindinė eismo įvykių, kurių metu nukenčia žmonės, priežastis.

2020 m. užregistruoti 32 eismo įvykiai dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės (t. y. 21,6 proc. visų eismo įvykių dėl pėsčiųjų kaltės), jų metu žuvo 5, sužeista 30 žmonių. Ilguoju laikotarpiu stebimos mažėjimo tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių pėsčiųjų kaltės sumažėjo nuo 151 iki 32 t. y. net 78,8 proc., žuvusiųjų – nuo 16 iki 5, t. y. net 68,8 proc., sužeistųjų – nuo 145 iki 30, t. y. net 79,3 proc.

Palyginti su pėsčiais, dviratinkai rečiau tampa eismo įvykio kaltininkais. 2020 m. užregistruoti 31 eismo įvykis dėl neblaivių dviratinkų kaltės (t. y. 18,2 proc. visų eismo įvykių dėl dviratinkų kaltės), jų metu žmonės nežuvo, bet 32 buvo sužeisti. Šiuo atveju taip pat matyti teigiamos tendencijos – palyginti su 2005 m., eismo įvykių dėl neblaivių dviratinkų kaltės sumažėjo nuo 55 iki 31, sužeistųjų – nuo 55 iki 32, o žuvusiųjų – nuo 3 iki 0.

Parengė Vidaus reikalų ministerijos
Projektų ir kokybės valdymo skyriaus vyresnioji patarėja
Eglė Vileikienė